

SOVITTELIJAPÄIVÄT 2023

MUISTIOT TYÖPAJOISTA

Koonnut Jens Gellin

Sivu 2 - Työpaja 1 - Eroja ja yhtäläisyyksiä kansainvälisen rauhanvälityksen ja ruohonjuuritason sovittelun välillä - Tuula Yrjölä

Sivu 2 - Työpaja 2 - Inhimilliset tekijät sovittelussa. Filosofinen näkökulma sovitteluun – Mika Koskinen

Sivu 4 - Työpaja 3 - Yhteistyötä ja hyviä käytäntöjä nuorten sovitteluissa
Jessica Hakala, Olga Hiltunen ja Aydarus Ibrahim

Sivu 5 - Työpaja 4 - Luovat sovinnot sovitteluissa – mitä on luovuus sovittelussa ja miten sitä edistetään?
– Camilla Rauma-Sehm

Sivu 6 - Työpaja 5 - Asumisen konfliktien tyyppiesimerkit ja niiden sovittelu - Pasi Ojala

Sivu 7 - Työpaja 6 - 'Public Policy Mediation' – julkisluonteisten kiistojen sovittelu
Lasse Peltonen & Jonna Kangasoja, Ympäristöministeriön lainsäädäntöjohtaja Johanna Korpi,
Oikeusneuvos Mika Seppälä

Sivu 9 - Työpaja 7 - Työyhteisösovittelu – Sovun johtaminen esihenkilöiden haasteena - Pia Lappalainen

Sivu 11 - Työpaja 8 - Sovittelu väestösuhteiden rakentajana – Miriam Attias ja Panu Artemjeff

Sivu 12 - Työpaja 9 - Rajat ylittävien perheasioiden ja kansainvälisten lapsikaappausten sovittelu - Pia Slögs ja Kristian Rintala

Sivu 12 - Työpaja 10 - Sovittelu kansalaistaitona – miten sitä tehdään ja miten siitä puhutaan? - Hanna Myllynen, ohjelmapäällikkö, #sovinto
Mikko Hautakangas, tutkija, Tampereen yliopisto / Sopiva ry.

Sivu 18 - Työpaja 11 - Suomalaisen yhteiskunnan osallistaminen valtion ja saamelaisten totuus- ja sovintoprosessiin - Antti Pentikäinen, Anni-Siiri Länsman, Inka Musta ja Anne Heinola

Sivu 20 - Työpaja 12 - Nuoret sovittelijoina - Angelica Slögs & Eeva Saarinen

Sivu 20 - Työpaja 13 - Riita-asioiden sovittelu tuomioistuimissa, Asianajajaliiton sovittelussa ja sovittelutoimistoissa: yhtäläisyydet, erot ja työnjako - Henna Luomaranta, Henrik Elonheimo, Lasse Tirronen ja Mari Vanhanen

Sivu 21 - Työpaja 14 - Yhteyttä ennen sisältöä – toimeksiantokeskustelun merkitys työyhteisösovitteluprosessissa - Jonna Linnanahde, Ulla Sara-aho ja Harri Väisänen

Työpaja 1 - Eroja ja yhtäläisyyksiä kansainvälisen rauhanvälityksen ja ruohonjuuritason sovittelun välillä - Tuula Yrjölä

Kansainvälinen rauhanrakennus on monitoimijainen ja moniulotteinen kenttä, joka sisältää erilaisia toimijoita, tasoja ja verkostoja. **Korkean tason kansainväliset neuvottelut sekä epävirallisemmat ruohonjuuritason neuvottelut ovat rinnakkaisia, eivätkä sulje toisiaan pois.**

Neuvotteluja ja vuoropuhelua käydään eri tasoilla ja eri asioista, mutta yhteistyötä ja tiedonvaihtoa painotetaan. Poliittisissa, aseellisissa konflikteissa välittäjällä on selkeä mandaatti, konfliktin osapuolet ovat tunnustaneet ja hyväksyneet välittäjän mandaatin. Tämän tason neuvotteluissa resursseja löytyy, joilla esim. osana yhteisiä ratkaisuja pystytään antamaan tukea paikallisille.

Ruohonjuuritason neuvotteluissa osapuolten roolissa ovat usein yhteisöissään kunnioitetut henkilöt, kuten uskonnollisten yhteisöjen edustajat ja kylänvanhimmat. Sovittelijan/välittäjän on tärkeää luoda suhteita ja yhteydenpito.

Lisäksi käsiteltiin psykososiaalista näkökulmaa osapuolten välillä ja juurisyyhin pureutumista konflikteissa. Traumojen olemassaolo konfliktien käsittelyssä ja käydyissä keskusteluissa on hyvä huomioida, kun etsitään ratkaisuja. Sovittelukentällä on tärkeää purkaa siloja ja luoda yhteyttä.

Työpaja 2- Inhimilliset tekijät sovittelussa. Filosofinen näkökulma sovitteluun – Mika Koskinen

Miten kehitetään sovittelua inhimillisempään suuntaan?

Inhimillisuus sovittelussa

- Rangaistukset (kannustukset, tehtävänannot)
- Syyttäminen (todistelu, näyttö, arviointi)
- Eri maailmojen mahdollisuus, sivistys ja oikeudenmukaisuus
- Ymmärrys
- Anteeksianto
- Vapaa tahto
- Inhimillisyydellä ei tarkoiteta kahdella jalalla kävelijää, kieltä ja työkalujen käyttöä- Vaan sivistystä

Filosofinen näkökulma

- Sovittelu on prosessipainotteinen-> riskinä prosessin kehittämättömyys -> prosessi ei kehity. Prosessin tulisi kehittyä samaan aikaan kuin ihminen
- Tunnustuksen filosofia, ottaa huomioon myös rakenteet-> ihmissuhteet. Kunnioitus ja arvostus.

Voiko sovittelu rikkoa ihmistä? -Yleisökysymys

Kokemus huolesta, miten sovittelu "rikko" ihmistä. " Ihmisen uudelleen traumasointi uudestaan

on vaikeaa, menneisyydestä löydetty trauma ei traumatisoi ihmistä uudestaan.”

Ryhmätyöskentely: Millä tavalla voidaan tuoda inhimillisyyttä sovitteluun. Tekijä/Tapa

Mitä filosofista/ inhimillistä lisäisit sovittelukäytänteisiin (prosessi, osallistujat, sovittelijat, rakenteet)

Ryhmiä nostaja:

- Halu ymmärtää, vaikkei olisi samaa mieltä
Ihmisyydelle on tärkeää, että on aikaa—kiireetön tunnelma. Millaisessa tilassa sovittellaan. Silmiin katsominen, päämäärättömyys ennen päämäärää.
- Kysy ja kuuntele, tuottaa inhimillisyyttä. Onko hyvä vai huono asia; voiko sovittelija näyttää oman inhimillisyyden, empatia?
- Kohtaaminen, ensimmäinen kontakti on tärkeää. Tilanteen normalisointi- Ihminen ihmiselle. Yhteinen dialogi tärkeää, syntyy uutta. On lupa näyttää tunteita. Sallitaan ”räjähdystilanne”
- Dialogin merkitys suurta. Huolehditaan dialogista rakenteena. -> Ei vain keskustelua, tekojen luomista.
- Kohtaaminen tasa-arvoista. Osalliset ovat oman konfliktinsa asiantuntijoita.
- Kohtaamispaikka, miksi sovittellaan suljetussa tilassa, esimerkki; sovittelunurkka varhaiskasvatuksessa, avoin tila missä sovittellaan. Lapsille, sovittelupaikassa kuvia, sovittelukortteja, soputaulu → saa olla rauhassa, käytetään myös oppimistilana lapsille, jotka eivät ole sovittelussa olleet.
- Sovittelu itsessään jo inhimillistä, nostetaan ”ongelma” irti ihmisestä. Ihminen ei ole ongelma vaan ongelma on ihmisellä. Löydetään ”good enough” ratkaisu asioille.
- Sovittelija huolehtii tasapuolisuudesta. Kaikilla osapuolilla mahdollisuus kasvojen säilyttämiseen.
- Osapuolten tulee saada päättää, millaisessa prosessissa asiaa käsitellään.
- Nähdään puolustautumisen tarve
- Ajankäyttö ja kiireettömyys luo turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta. Levollinen läsnäolo
Prosessi on struktuuri, selkeä kaikille osalliselle. Puhutaan auki, miten prosessi vie eteenpäin.

Lisäys retroaktiivisiin kysymyksiin: Mitä/ mikä tämä on?

Mikä on kysymys objektiivisuudesta, kokemuksessa on kysymys subjektivisuudesta. Tapahtuu reduktio, joka olisi hyvä korjata.

Jos kysytään ”miksi” silloin lähdetään kartoittamaan syitä. Tällöin ihminen etäänny omasta konfliktistaan.

”Mitä”- Avoin ja käyttökelpoinen kysymys, joka auttaa johdattamaan muihin kysymyksiin ja nopeuttaa onnistumista.

Fläppityöskentely: Millä voisit lisätä inhimillisyyttä sovitteluun?

Halua ymmärtää, Kiireettömyys, Tila (sen käyttö), Päämäärättömyys, Kyky kuunnella, Sanoitus
Kohtaaminen (3 x) Lupa tunteiden ilmaisuun, Kohtaamispaikka (esim. varhaiskasvatuksen nurkka)

Ihminen ei ole ongelma, Fyysiset tarpeet, Tasapuolisuus, Kasvojen säilytys, Mikä valinta prosessille; Agendalle inhimillisyys, Näkökulman-etäisyyden otto+kehystäminen, Luottamus, Rikkoutunut ”ehjätään”; Vapaaehtoisuus, Ohjaus palveluihin

Työpaja 3 - Yhteistyötä ja hyviä käytäntöjä nuorten sovitteluissa

Jessica Hakala, Olga Hiltunen ja Aydarus Ibrahim

ERITYISET NOSTOT YHTEISESTI:

- Keskusteltiin nuorten rikollisesta käyttäytymisestä sekä jengirikollisuudesta. Miten sovittelutoimintaan saataisiin rekrytoitua eri kielisiä ja taustaisi sovittelijoita, joihin nuoret voisivat samaistua? Miksi kaikki kulttuuriset ryhmät eivät näy sovitteluissa?
- Nuorten väliset väkivallanteot ja niihin puuttumisen mahdollisuudet puhuttivat
- Huoltajien sekä koulujen tietoisuutta tulisi lisätä sovittelun mahdollisuuksista esimerkiksi alle 15-vuotiaiden asioissa. Kuinka voisimme parantaa sovittelutietoisuutta?

Nuorten sovitteluiden yhteistyö ja hyvät käytännöt

Työpajassa käsiteltiin Helsingin sovittelutoimiston sekä Aseman Lapset ry:n katusovittelun yhteistyössä käytettyjä hyviä malleja nuorten sovitteluun. Molemmat toimijat esittelivät aluksi oman työnsä sisältöä.

Keskusteltiin katusovittelun vision kehittämisestä yhdessä sovittelutoimistojen ja muiden laajempien verkostojen kanssa. Tällä saataisiin laajennettua visiota ja yhteistoimijoita mukaan, jotta saataisiin lisää tuloksellisuutta yhä enemmän aikaan.

Tärkeänä nähtiin positiivisen viestin välittäminen huoltajille, jolloin häpeä ei estä avun hakemista ja uskaltavat kysyä oman lapsensa konflikteista pohtiessaan mahdollisuutta sovittaa. Huoltajan ymmärrys siitä, ettei nuoren konfliktit tarkoita huoltajien työn epäonnistumista. Tulisi myös lisätä enemmän huoltajien tietoisuutta sovittelun mahdollisuuksista.

Sovitteluohjaajat näkevät, että katusovittelusta on erityistä hyötyä muun muassa monimutkaisissa tilanteissa. Koetaan myös, että sellaiset tilanteet, jotka ovat tunnepitoisia sekä nuoret elävät koulussa mm. samaa arkea jatkossakin. Myös tilanteet, joissa huoltaja tarvitsee erityistä tukea ovat tärkeitä katusovittelulle. Myös lastensuojelulaitoksiin sijoitetut ja muut vastaavassa tilanteessa elävät nuoret soveltuvat hyvin katusovitteluun. Esimerkiksi lastensuojelu ja koulu ottavat hyvin vastaan samaa työtä tekevän – samaistuvat ja asioiden hoitaminen on helpompaa, puhutaan samaa ammattikieltä. Sovitteluohjaajat miettivät edellytysten arvioinnissa myös onko teot uusiutuvia tai herättääkö nuori erityistä huolta, johon olisi hyvä puuttua ammattilaisen keinoin.

Keskusteltiin koulujen kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisen tärkeydestä, jotta saadaan puututtua riitoihin ennen niiden muuttumista rikoksiksi. Puhuttiin, kuinka saataisiin kouluihin sekä huoltajille lisää tietoa sovittelun mahdollisuuksista. Koulujen tietoisuuden lisääminen auttaa suorien aloitteiden tekemistä, ilman pakollista rikosilmoitusta – varsinkin alle 15-vuotiaiden kohdalla. Koulun työntekijöillä on mahdollisuus levittää tietoutta huoltajille. Tiedon levittäminen olisi mahdollista erilaisten instituutioiden kautta, lasten arjessa.

Puhuttiin sovittelun resursseista sekä niiden lisäämisestä, jotta voitaisiin sovittaa yhä enemmän, lisätä tietoisuutta.

”Sovittelun tahmainen tassu tarttuu paremmin” – Jaakko Ojanne

Työpaja 4 - Luovat sovinnot sovitteluissa – mitä on luovuus sovittelussa ja miten sitä edistetään? – Camilla Rauma-Sehm

Camilla järjesti ryhmätyöskentelyn, jossa käsiteltiin kysymystä ”Mihin luovuutta voi käyttää?”. Käsitelimme myös mm kysymyksiä mitä luovuus on, miten sitä edistetään ja esimerkkejä sovitteluista. Käsitelimme mm. out of the box- ajattelua, omaperäistä, luovaa ajattelua. Luovuus on yllättävien uusien ja vanhojen asioiden yhdistämistä. Luovuus voi jollekin toiselle olla häiriö.

Todettiin mm. että luovuus kehittyy pakollisen ja levollisen eri tilojen kautta ja että luovuuden kokemusmaailmaan voi päästä aktiivisen ja syvän kuuntelun kautta.

Viitauksia mm. Moti Meronin (Haifa University faculty of law) lausahdukseen ”Sovitteluni harvemmin päättyvät niin, että joku olisi velvollinen jotain suorittamaan”. Luovuutta on tutkittu paljon liike-elämässä, esim. Philips. Lin Adrian & Solfrid Mykland, ovat tutkineet ja kirjoittaneet vuonna 2014 Creativity in court-connected mediation: Myth or Reality?

Luovuutta voidaan lähestyä poikkitieteellisesti mm. psykologian, neuropsykiatrian ja sosiologian kautta. Joillekin se on helpompaa, toisille ei mahdollista ollenkaan. Luovuus on sidoksissa persoonaan, jota työpajassa tarkasteltiin viiden suuren persoonallisuuspiirteen kautta (persoonallisuutta kuvaavia malleja): avoimuus, tunnollisuus, ekstroversio, sovinnollisuus ja neuroottisuus.

Avoimuus on mm kiinnostusta kokea ja nauttia uusista asioista, hypätä innolla tuntemattomaan, käyttää mielikuvitusta. Henkilöt, jotka pitävät rutiineista, rakentavat sovittelunsa vahvasti käsikirjoituksen varaan ja osa heistä monesti turvallisuushakuisesti, eivät usein kykene mukautumaan tai luomaan uusia tiloja.

Luovuuden käyttöä mahdollistaa/tukee hyvin nukuttu yö, ryhmään kuuluminen, salliva ympäristö, sovittelun tarkoituksenmukainen pituus, tauot, tilat, tapauksen laatu, psykologinen turvallisuus. Työparityöskentelyn hyöty todettiin erityisesti ja keskusteltiin motivoivasta haastattelusta ja siitä että sovittelu sinällään on luovaa, ollaan koko ajan uuden äärellä ja suuntia otetaan siinä hetkessä.

Luovuus elää rohkeissa kysymyksissä, aidossa dialogissa, jossa annetaan mahdollisuus ajatella ja kokea laajasti ja syvästi. Vapausasteita on aika paljon. Luovuus ei usein elä pelossa. (Jens)

Työpaja 5 - Asumisen konfliktien tyyppiesimerkit ja niiden sovittelu

Pasi Ojala

Esiityksessä ja siitä virinneessä keskustelussa käytiin läpi asumiseen liittyviä, usein esiintyviä ristiriitatilanteita/konflikteja ja niiden soveltuvuutta dialogisin sovittelukeinoin ratkaistavaksi.

1) Äänet / hajut

Yksi usein esiintyvä, ristiriitatilanteita ja yhteydenottoja aiheuttava ristiriitatilanne liittyy asunnosta toiseen kantautuva ääni ja/tai haju.

- Tällaiset, yleensä yksisuuntaiset ja osin rakennustekniikkaan liittyvät (väliseinien ja lattioiden rakenne vaikuttaa) soveltuvat keskinkertaisesti sovittelukeinoin ratkaistavaksi ja voivat vaatia luovuutta ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi.
- usein vaikeutena voi olla se, että on vaikea saada selville, keitä kaikkia asia koskee ja se, että asukkailla voi olla erilaisia käsityksiä siitä, mikä on „normaalia“ asumisen ääntä, hajua, käyttäytymistä, ym.
- usein taustalla voi olla myös jonkun asukkaan aikaisemmat kokemukset, omat erityisherkkyydet, ennakkoluulot, tms.
- usein käytetään ensin erillistapaamisia (ET), joissa kuunnellaan kunkin osapuolen näkemyksiä ja kokemuksia. Kuunnellen empaattisesti (luottamuksen rakentamiseksi), mutta kuitenkin välttämällä näkökulman myötäilemistä tai liiallista mukaan menoa. Kuunnellaan empaattisesti ja käydään dialogia „lempeästi konfrontoiden“. Näihin menee helposti 1-2h per osallinen. Erillistapaamisessa voidaan rohkaista osallista tuomaan joku yksittäinen asia myöhemmin järjestettävässä yhteistapaamisessa (YT).

Esiityksen tämän kohdan aikana ja sen jälkeen käytiin aktiivista keskustelua siitä, miten reagoida esim. loukkaavaan kielenkäyttöön, jos sellaista esiintyy erillis- ja/tai yhteistapaamisissa.

Pohdittiin sitä, että miten arvioida, että milloin voidaan siirtyä yhteistapaamiseen (vai tarvitaanko uusia erillistapaamisia, tarvitaanko tukihenkilöitä, tms)

2) Sosiaaliset konfliktit

Toinen usein esiintyvä, asumiseen liittyvä konfliktitilanne liittyy sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin (sosiaalinen konflikti)

- tällöin osapuolilla on ollut jonkinlainen perusnaapuruutta tiiviimmät välit, ja suhde on ollut molemmin suuntainen. Osapuolilla on (ollut) sosiaalinen suhde toisiinsa (esim. ystävyys- tai yhteistyösuhde), joka on jostain syystä katkennut.
- puhevälit voivat katketa, voi esiintyä „juoruamista“ tai selän takana puhumista
- sosiaalisiin konflikteihin voi liittyä myös teknisluonteisia erimielisyyksiä siitä, miten lumet pitäisi luoda, miten pesutupaa käytetään, ym.
- kaikki yhteisiin tiloihin liittyvät ongelmat eivät ole varsinaisia sosiaalisia konflikteja, vaan esim. pesulata-paukset voidaan kokea myös ns. „yksisuuntaisena“ ongelmana

- näissäkin tilanteissa erilliskeskusteluissa (ET) syvennetään tarinoita, käsitellään syntyneitä harmia, yritetään palauttaa turvallisuuden tunnetta, yritetään saada selville, onko taustalla jotakin aiempaa, mikä on saattanut olla myötävaikuttamassa taustalla välien rikkoontumiseen (esim. annetut huomautukset, tehdyt rikosilmoitukset, ym.)
- joskus sosiaaliselta konfliktilta ensin näyttävä konflikti voi johtua myös valtavääritymistä, vallan käytöstä (ks. seuraava kohta)

3) Hallinto ja asukastoiminta

Kolmas, usein asumiseen liittyvä konfliktitilanne liittyy hallintoon, asukastoimintaan, valtaan ja vallankäyttöön.

- käytiin läpi esimerkkejä valtasuhteista ja suhteista valtaan („pihapoliisit“, negatiiviset kommentit valtaa käyttävistä tahoista)
- taustalla ei välttämättä ystävyyssuhdetta. Osapuolet voivat olla tekemisissä myös pelkästään „vallan“ kautta.
- konflikti voi olla kahden yksilön välinen tai voi olla kahden muodostuneen liittouman välinen
- voi vaikuttaa koko talon ilmapiiriin huonontavasti, synnyttää epäluottamusta
- yhtenä ratkaisukeinona voi olla erillistapaamiset ja/tai yhteinen kysely ja sen jälkeen pidettävä yhteinen ilta
- hallituksen jäsenten konflikteissa voi olla sekä hallinnollisen puolen puolia (rahankäyttö ym.), mutta myös sosiaalinen puoli
- joskus voidaan tarvita erillisiä prosesseja rinnalle, vaaditaan luovuutta ratkaista tällaisia tilanteita. (Esim. isännöitsijän ohjeistukset, hallitusammattilaisten käyttö, ym.)
- joskus on kyse selkeistä valtavääritymistä tai vallankäytön elementtejä, joihin tulisi puuttua.

Lopussa käytiin vielä läpi erityyppisten, tässä esiteltyjen konfliktityyppien lyhyen ja pitkän aikavälin seurannan onnistumisprosentteja (joissa osapuolet olivat vastanneet, että sovittelun keinoin oli saatu positiivisia muutoksia lyhyen ja/tai pitkän aikavälin tarkastelulla). Tulokset olivat rohkaisevia (41-62%).

Työpajan esitys oli erinomainen asiasisällöltään, ja osallistujat olivat aktiivisia, ja heidän kommenttinsa ja kysymyksensä otettiin hyvin huomioon työpajan vetäjän toimesta.

Työpaja 6 - 'Public Policy Mediation' – julkisluonteisten kiistojen sovittelu

Lasse Peltonen & Jonna Kangasoja, Ympäristöministeriön lainsäädäntöjohtaja
Johanna Korpi, Oikeusneuvos Mika Seppälä

Ydinsanoma/innovaatio/fokus

- Julkisluonteisten kiistojen sovittelu
  - o keskusteleva neuvotteluforum, laaja osapuolten joukko, joka osallistuu prosessiin neuvottelijoina
  - o (julkinen valta, sidosryhmän edustajat, laajempi yleisö)
  - o saavutetaan toteutuskelpoisia sopimuksia

- Varsinaisen sovittelumenettelyn käyttö rajattua. Paljonko autonomiaa osapuolilla on asiassa?
- Sovittelu yläjuoksuun, ennen konfliktin kärjistymistä
- Laajimmat mahdollisuudet konfliktien ennaltaehkäisyssä ja asioiden valmistelussa / osallistamisessa
  - o Hallinnollisen tason valmiuksien kehittäminen ja työkalut
- Etuja sitoutuminen / laaja hyväksyttävyyys / valitusprosessien väheneminen
- Kenen kanssa sovitaan, kuka sopii, mitä sovitaan?
- Voisiko sovittaa suhteita, jos ei voi sovittaa asioita? Toimijoiden yhteistoiminnan edistäminen.
- Upea luontokuva: Taistelevat nokikanat

Mitä tarkoittaa 'public policy mediation'?

- Yleisesti ajateltu jakolinja sovittelussa: Yksityisten väliset konfliktit (oma etu, sopimusvapaus) vs. julkisluonteiset konfliktit (yleinen etu). Voi sovittaa, ei voi sovittaa?
- Julkisluonteisten kiistojen sovittelu
  - o saavutetaan toteutuskelpoisia sopimuksia
  - o laaja osapuolten joukko, joka osallistuu prosessiin neuvottelijoina
  - o keskusteleva neuvotteluforum (julkinen valta, sidosryhmän edustajat, laajempi yleisö)

Esimerkkinä ympäristökonfliktien sovittelu

- Kehittyi Yhdysvalloissa 70-luvulla
- Taustalla Harvardin intressipohjainen neuvotteluteoria
- Siirtymä konfliktien ennaltaehkäisemiseen yhteistoiminnallisissa prosesseissa
- Konfliktien ylä- ja alajuoksu
  - o Alkulähde
  - o Konflikteja ennakoivat menetelmät (intressien yhteensovittaminen jne.)
  - o Kärjistyminen ja seuraukset
  - o Sovittelu, oikeusprosessit
- Vaiheet: Kartoitus, Valmistelu, Neuvottelu, Toimeenpano- ja seuranta
- Esimerkkejä: Metsäkiistat, luonnonvarasuunnittelu, metsäohjelman laatiminen
- Mukana esimerkiksi Metsähallitus, metsäyhtiöt, ympäristöjärjestöt, matkailuyhdistys, asukasjärjestöt, kaupunki ja viranomaiset
- Tarkkaan valitut osapuolet kokoon varhain, ennen kärjistymistä
- Uusia hankkeita, esim. kalastuksen ja saimaannorpan suojelun yhteensovittaminen, tuulivoima poronhoitoalueella
- Konfliktinratkaisun mallien tuominen työryhmien tapoihin valmistella ja ratkaista asioita?

Miten julkisluonteisten kiistojen sovittelu soveltuu Suomeen?

- Käyttöala (ei pelkästään sovittelu)

- Sovittelu: Selväpiirteiset kahdenväliset konfliktit eikä merkittävää julkista intressiä. Esimerkiksi asuntotuotannon tuki ja muita asumiseen liittyviä kysymyksiä.
- Ympäristökonfliktit eivät helposti soviteltavia
- Ennakkoneuvottelut esimerkiksi luvituskysymyksissä
- Ennaltaehkäisy, hallinnon ja viranomaisten työkalut
- Osallistaminen prosesseihin

Mitkä ovat sen hyödyntämisen rajat ja mahdollisuudet?

- Sovittelevuus tärkeä arvoperusta, jolla luodaan toimiva yhteiskunta
- Keskeistä paljonko osapuolilla omaa autonomiaa
- Viranomaisen sidottu hallinnon periaatteisiin
- Suuri määrä asioita, kirjoj valtava. Verovalitus, lasten huostaanotto, kaavavalitus, ympäristölupa
  - Esimerkki haasteesta hallintoasioissa: Mikäli yhden kanssa sovitaan esimerkiksi verosta, kaikki muutkin haluavat saman kohtelun
- Pääpaino sovittelussa tulisi olla hallinnossa – ei hallintolainkäytössä
- Sovinto hallintolainkäytössä lähinnä hallintoriita-asioissa, joissa osapuolet yleensä julkisyhteisöjä, korvauskysymyksiä ja eräitä kahden välisiä naapuruussuhderiitoja. Laituririidat, ojariidat.
- Kirjallinen menettely hallintoasioissa rajaa sovittelun käyttöä menettelynä

Työpaja 7 - TYÖYHTEISÖSOVITTELU – Sovun johtaminen esihenkilöiden haasteena – Pia Lappalainen

ERITYISNOSTOT :

- esihenkilön aitous, kansantajuisuus sekä asioiden sanoittaminen ovat tärkeitä taitoja, jotta voidaan luoda työyhteisössä hyvää puuttumisen ja keskustelun ilmapiiriä
- riitasointu on lahja, moniäänisyyttä tarvitaan
- rakenteiden luominen siten, että ihmisten hyvinvoinnista voidaan huolehtia ja konflikteihin puuttua

Suomi asettuu johtajuustutkimuksissa korkealle, sillä Suomessa esihenkilöt vaativat itseltään paljon ja haluavat onnistua tehtävässään. Haasteena kuitenkin se, että esihenkilöt ovat todella kuormittuneita – henkilöstötuottavuuden haasteet lisäävät näitä paineita. Esihenkilöt haluavat olla erilaisten trendien harjalla ja kehittää osaamistaan.

Keskusteltiin mikä olisi helppo tapa henkilöstötuottavuuden johtamiselle. Vaikeita kaavioita, joita on vaikea lukea ja siten jalkauttaa työyhteisöihin. TV-sarja Karpissa sanotaan: ”Miksi et hae

esimies paikkaa?” ”En jaksa huolehtia ihmisistä.” Tuottavuuden esteistä voidaan estää henkilöstöstä huolehtimisella.

Esihenkilöiden tulisi huolehtia työntekijöistä, mutta myös heistä tulisi huolehtia. Esimiehet kokevat usein yksinäisyyttä ja yksin työskentelyä työssään. Tulee hyväksyä, että esihenkilöitä on erilaisia ja heidän ei kaikkien tarvitse noudattaa samaa kaavaa onnistuakseen. Dialogilla ja sovulla johtaminen ovat nousseet nykyään suureen arvoon. Uskotaan, että tuottavuutta voidaan parantaa yhteisten keskusteluiden avulla. Toivotaan organisaatioiden kehittymisen vuoksi moniäänisyyttä, kuullaan useita näkökulmia sekä mielipiteitä – myös niitä uhkan näkeviä työntekijöitä tarvitaan. Yksilöille aiheutuvien haittojen ja kuorman syntyminen työssä on myös taloudellinen kysymys työnantajalle. Tutkimuksen perusteella esihenkilöt sanovat, että tilanteisiin puuttuminen henkilökohtaisesti hankaliin tilanteisiin tai ottavat jo niiden kehittymisvaiheessa on haastavaa.

Henkilöstön huonovointisuus tai työilmapiirin huonontumisen toteamisen jälkeen tulee tilanteeseen puuttua. Tilannetta voi hoitaa siten, ettei asialle tehdä mitään, puututaan ihmisten hyvinvointiin tai voidaan ottaa käyttöön sovittavia sovun työkaluja. Esihenkilöt ovat alkaneet haluamaan entistä enemmän restoratiivisia työkaluja konflikteihin puuttumiseen.

RYHMÄKESKUSTELUN NOSTOJA, mikä estää puuttumista tai tarttumista konflikteihin:

- ei nähdä tilanteita, ollaan kaukana (etäjohtaminen) tai ollaan liian lähellä
- pelätään erimielisyyttä ja konfliktia, paha mieltä ja ongelmien suurentumista
- taidot ja tapa konfliktien puuttumiseen ovat puutteellisia, ei luottamuksellisia suhteita
- aika ja resurssit
- esihenkilön oma jaksaminen
- esihenkilön oma häpeä, pelkää olevansa epäonnistunut
- suuret moninaiset konfliktit, ei ole keinoja ja pelätään ulkopuolisen apua

Sosiaalinen osaaminen on ydinosaamista johtamisessa, mutta esihenkilö voi rakentaa omaa johtajuuttaan myös kuunteluun, jos kokee ettei ole sosiaalisesti lahjakas puhuja. Sovun johtaminen on restoratiivista johtamista, jossa on paljon samaa tunnejohtamisen kanssa. Hyvä esihenkilö osaa johtaa henkilöstä, kuten byrokratiaa. Ennalta ehkäisevät työotteet ovat tärkeitä, jonka avulla voidaan kannustaa ja pitää ilmapiiri hyvänä. Näin on syntynyt ilmapiiri, jossa on helpompi puuttua konflikteihin niiden syntyessä.

Ennalta ehkäisevänä työkaluna toimii sovittelusta ja sovun johtamisen koulutuksista tuttu ”puhdas kieli”. Sanavalinnoilla ja asioiden esittämisellä on suuri vaikutus siihen, kuinka työntekijä kokee oman esihenkilönsä. Toisena työkaluna tärkeä on ”palaute”, jonka ei tarvitse olla isoa ja hienoa, vaan voidaan myös positiivista palautetta arjessa. ”Linnaa ei tarvitse aina rakentaa, pienet teltat riittävät”.

Esihenkilöt pelkäävät tarttua ongelmiin, sillä työntekijät voivat pahoittaa mielensä tai suhteet voivat mennä enemmän solmuun. Esihenkilöt kokevat usein myös, etteivät ole tulleet kuulluiksi muiden kanssa tasavertaisesti, vaan heiltä vaaditaan aina enemmän ja heidän pitäisi aina osata

kaikki. Varsinkin niissä tilanteissa, joissa johtaminen liittyy konfliktiin -”Antaa sen kärsiä, kun siitä sille maksetaan”. Sovittelu voidaan kokea hyvänä johtamisvalmennuksena, jossa kaikille sovitteluun osallistujille tulee tunne, että on asioita, joita tulee harjoitella. Sovittelu voi kasvattaa johtajuutta, voidaan kokea voimaantumista ja kantaa hedelmää pidemmälle.

Työpaja 8 - Sovittelu väestösuhteiden rakentajana – Miriam Attias ja Panu Artemjeff

Työpajassa käsiteltiin väestösuhteita, väestösuhdepolitiikkaa ja sovittelun roolia eheämpien väestösuhteiden rakentamisessa.

Väestösuhdepolitiikassa näkökulma siirtyy väestöryhmiin, ryhmäytymisen muotoihin (identiteettipolitiikka), ryhmien välisiin suhteisiin sekä niiden vaikutuksiin yhteiskunnassa ja ihmisten elämässä.

Politiikan keskeisiä työvälineitä ovat erilaiset ohjelmat, kuten Kansallisen turvallisuussuunnittelun paikalliset linjaukset, Romanipoliittinen ohjelma 2023-2030 ja ohjelmiin liittyvät erilaiset rahoitukset sekä virallinen verkosto ja ryhmätyöskentely. Yleisturvallisuutta valtakunnantasolla käsitteleviä ohjelmia, lakialoitteita ja hankkeita ei tällä hetkellä ole käynnissä.

Väestösuhdepolitiikan tavoite on ennaltaehkäistä ja ratkaista **väestösuhteisiin** liittyviä konflikteja sekä lisätä myönteistä vuorovaikutusta ja luottamusta ryhmien välillä.

Politiikan, väestösuhdetyön kansalliset, alueelliset ja kuntakohtaiset linjaukset ja toimenpiteet tulisi olla linjassa ja tukea toisiaan.

Havaitut väestöryhmien väliset konfliktit ratkaistaan järjestelmällisellä **sovittelutyöllä**. Kunnassa tulisi olla sovitut toimintatavat jännitteiden purkamiseksi ja konfliktien käsittelemiseksi ja ennaltaehkäisevästi toimivan vuorovaikutuksen rakentamiseksi. Kunnan tulisi edistää yhteisösovittelun palveluja (esimerkiksi Naapurussovittelu) yhteistyössä järjestöjen, yhtiöiden, rikos- ja riita-asioden sovittelutoimistojen ja muiden viranomaisten kanssa.

Väestösuhteita rakentava sovittelu

- 1) Väestöryhmien välisten konfliktien sovittelu, yhteisösovittelu
- 2) Yksilöiden tai ryhmien välisten konfliktien sovittelua siellä, missä ihmiset kohtaavat ja elävät yhdessä: asuinalueilla, naapurustoissa, kouluissa, työpaikoilla, vapaa-ajan yhteisöissä ja muissa yhteisöissä.
- 3) Menettely, jossa tarkastellaan instituutioiden suhteita eri ihmisryhmiin. Yksilöiden ja instituution edustajien välistä sovittelua tarvitaan esimerkiksi rasismi- ja syrjäntäkokemusten käsittelemiseksi. Siinä voidaan pureutua sekä yksilöiden kokemuksiin instituution toiminnasta että instituution edustajien kokemuksiin tilanteesta.

Työpaja 9 - Rajat ylittävien perheasioiden ja kansainvälisten lapsikaappausten sovittelu - Pia Slögs ja Kristian Rintala

Lapsikaappausten sovittelu on uusi alue Suomessa, mutta toimintaa on ollut muualla maailmassa jo jonkin aikaa. Lapsikaappaus ja siihen liittyvä lainsäädäntö on kansainvälisesti tunnustettu eri maiden taholta mm. Haagin 1980 lapsikaappaussovimuksessa sekä neuvoston asetus vuodelta 2019 (Bryssel IIa).

Kansainvälinen lainsäädäntö korostaa lapseen liittyvissä kiistoissa kiireellistä tuomioistuinkäsittelyä, lapsen oikeutta ilmaista oma näkemyksensä sekä vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja, kuten sovittelua. Erityispiirteitä, jotka tulee huomioida rajat ylittävissä perheasioissa sekä lapsikaappausten sovitteluissa ovat erilaiset kulttuurit, etäisyys ja aikaerot, monet osalliset, kustannukset sekä niiden jakautuminen sekä eri maiden lainsäädännöt.

Suomi on sitoutunut useampaan kansainväliseen sopimukseen, jossa käsitellään yhteistyötä rajat ylittäviin perheasioihin ja kansainvälisiin lapsikaappausasioihin. Suomen tuomioistuimilla on myös halukkuutta edistää sovittelua lapsikaappausasioissa, mutta lainsäädännölliset ja toimivaltaan liittyvät kysymykset ovat tällä hetkellä esteenä.

Työpaja 10 - Sovittelu kansalaistaitona – miten sitä tehdään ja miten siitä puhutaan? - Hanna Myllynen, ohjelmapäällikkö, #sovinto Mikko Hautakangas, tutkija, Tampereen yliopisto / Sopiva ry.

Sovittelua tuntevat ja tekevät ihmiset ovat usein vakuuttuneita siitä, että tietoisuutta sovittelun menetelmistä ja periaatteista kannattaisi levittää yhteiskunnassa laajalle. On jopa ehdotettu, että sovittelu tulisi nähdä ”kansalaistaitona”. Sovittelijapäivien työpajassa pohdimme yhdessä, mitä tämä voisi tarkoittaa ja mistä asioista sovittelun arvo tarkalleen ottaen kumpuaa. Tähän dokumenttiin on koottu työpajakeskustelun keskeisiä ajatuksia. Työpajan aluksi Hanna Myllynen ja Mikko Hautakangas alustivat aiheen käsittelyä lyhyesti. Tämän jälkeen yhteisessä keskustelussa lähestyttiin aihetta kolmen kysymyksen kautta, joista kutakin työpajan osallistuvat pohtivat ensin tovin pienemmissä porukoissa, sitten yhteisesti ohjattuna. Neljänteen kysymykseen osallistujat saivat kirjoittaa ajatuksiaan paperille, jotka työpajan vetäjät lopuksi keräsivät.

Mitä kansalaistaito tarkoittaa?

Alustukseksi pohdimme hieman sitä, mitä kansalaistaidosta puhuminen oikeastaan kertoo. Wikipedia-määritelmän mukaan:

*”Kansalaistaito on yleisnimitys kaikkien **kansalaisten jokapäiväisessä elämässä tarvitsemille taidoille**. Se liittyy toimimiseen yhteiskunnan jäsenenä, omien asioiden hoitamiseen ja jopa eloonjäämiseen ja elämänsuojeluun. [...] Kansalaistaitoihin voidaan lukea monenlaisia taitoja, uimataidosta tietotekniikkaan ja mediaan liittyvään osaamiseen.”*

Esimerkkeinä kansalaistaidoista mainitaan esimerkiksi ruoan valmistaminen, ensiaputaidot ja kriisitilanteisiin varautuminen, mutta toisaalta myös sijoittaminen, argumentointi ja medialukutaito. Kansalaistaitopuhe liittyy siis toisaalta arjen sujuvuuteen ja ihmiselon perusasioihin, mutta toisaalta se näyttää myös heräävän usein reaktiona jonkinlaisiin yhteiskunnan muutoksiin: jokin uusi tai lisääntyvä ilmiö herättää huolta, johon ihmisten toivotaan varautuvan, jotta yhteiskunnan vakaus ja turvallisuus säilyisi.

Tästä lienee kysymys myös silloin, kun ehdotetaan, että yhä useampien suomalaisten tulisi ymmärtää ja osata sovittelua. Kun yhteiskunta muuttuu yhä monimuotoisemmaksi ja moniarvoisemmaksi, törmäämme arjessa yhä useammin myös ristiriitoihin ja jännitteisiin, joiden kanssa olisi osattava toimia fiksusti, jotta ne eivät kärjisty tai pitkity. Yhä nopeatempoisemmaksi ja somevetoisemmaksi muuttunut mediakulttuuri on osaltaan tärkeässä roolissa siinä, että erilaiset yhteentörmäykset ja riidat tulevat usein myös julkisesti tai puolijulkisesti näkyviin. Pienenkin mittakaavan konfliktit voivat näin koskettaa nopeasti laajempaa ihmisjoukkoa. Niinpä on entistä helpompaa huomata, että erilaiset keinot reagoida konfliktitilanteisiin voisivat helpottaa lähes kenen tahansa arkielämää ja lisätä yleistä yhteiskunnan resilienssiä.

Hieman kieli poskessa kysäisimme viime kuukausina paljon puhuttaneelta ChatGPT -tekoälyltä, ”mitä tarkoittaisi sovittelu kansalaistaitona”. Tekoälykin tuntui olevan tilanteen tasalla ja vastasi:

”Sovittelu on tärkeä kansalaistaito, sillä se edistää yhteistyötä ja vuorovaikutusta erilaisten ihmisten välillä. Se voi auttaa vähentämään konflikteja ja parantamaan yhteisön ilmapiiriä. Lisäksi sovittelu voi auttaa ihmisiä oppimaan kuuntelemaan toisiaan, tunnistamaan omia ja muiden tarpeita ja kehittämään empatiakykyä. Sovittelun käyttäminen kansalaistaitona voi auttaa yksilöitä ratkaisemaan konflikteja yhteiskunnassa ilman väkivaltaa tai oikeusjärjestelmän käyttöä. Tämä voi auttaa edistämään rauhaa ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.”

Hyvältä idealta siis vaikuttaa! Ajatus sovittelusta arkipäiväisenä kansalaistaitona ei myöskään ole ristiriidassa sovittelua koskevan teoreettisen ymmärryksen syventämisen ja ammatillisen kehittämisen kanssa. Molempia kehityssuuntia tarvitaan. Aivan kuten ensiaputaidot tarvitsevat pohjaiseen lääketiedettä eivätkä tee lääkäreitä ja hoitajia työttömäksi, myös sovittelu voi kehittyä vahvaksi, kun se hahmotetaan taitojen ja osaamisen kirjona, jota sovelletaan eri tarkoituksissa eri painotuksin.

Mitä nämä sovittelun taidot sitten olisivat, mitä hyötyjä niillä voisi saavuttaa ja toisaalta millaista kritiikkiä sovittelu voi herättää? Kuinka edistää sovittelun leviämistä käytännössä? Näitä kysymyksiä kysyimme puolestaan ihmisälyltä eli työpajan osallistujilta. Alle olemme koonneet keskustelusta ylöskirjaamiamme ajatuksia hieman uudelleen ryhmitellen ja teemoitellen.

1. Mitkä sovitteluun liittyvät taidot ja elementit olisivat erityisen tärkeitä kansalaistaitoja?

Työpajassa todettiin, että sovittelu kansalaistaitona edellyttää ensinnäkin laajempaa tietoisuutta sovittelusta: yhä useampien tulisi saada tietoa siitä, mitä sovittelu on ja missä sitä sovelletaan. Sovittelusta soisi tulevan arkipäiväistä ja normaalia, jotta yhä useampi tietäisi myös, että konfliktin sattuessa on mahdollisuus pyytää sovitteluapua. Tässä kaivataan ehkä myös sovittelusanan renessanssia?

Varsinaisina sovittelutaitoina keskustelussa tunnistettiin ensinnäkin yleisesti erilaisuuteen liittyvä kunnioitus:

- Empatia ja toisen asemaan asettuminen
- Ihmisarvon tunnustaminen, jokaisen yksilön arvokkuuden todesta ottaminen (vaikka olisi eri mieltä)
- Arvostava puhe ja toisen tarinan kunnioittaminen

Oma suhtautuminen konfliktiin nousi esiin tärkeänä teemana:

- Tunteiden käsitteleminen ja jännitteen kohtaaminen
- Tarpeiden tunnistaminen
- ”Oman elämän asiantuntijuus”, oman toimijuuden vahvistuminen
- Konfliktien puheeksi ottaminen

Myös varsinaiseen kohtamiseen liittyvät vuorovaikutustaidot keräsivät paljon mainintoja:

- Turvallisen tilan rakentaminen ja kohtaamisen mahdollistaminen
- Kuuntelemisen taidot
- Dialogitaidot, yhteisen keskustelun rakentaminen
- ”-ismivapaus”, tilaa kyseenalaistaa ideologioita
- argumentointitaidot, oman näkökulman sanallistaminen

2. Mitä hyötyjä sovittelulla tavoitellaan?

Työpajan osallistujat toimivat monenlaisissa tehtävissä ja hyödynsivät sovittelua eri yhteiskunnan aloilla. Niinpä myös sovittelun hyötyinä tunnistettiin erilaisia tavoitteita ja mahdollisuuksia:

- Aivotutkimuksetkin osoittavat, että viha tyhmistää ja taannuttaa → sovittelu auttaa valitsemaan paremmin, ”valinta hyvän puolesta”
- Tehokkuus, nopeus, edullisuus riidanratkaisussa
- Oikeudenmukaisuus, sitoutuminen ja ratkaisun hyväksyttävyyys
- Ihmisten välisen ymmärryksen lisääminen, oppiminen ja kasvu
- Anteeksipyytäminen ja -antaminen
- Kärsimyksen väheneminen, mielenrauhan lisääminen, pelkotilojen purkaminen
- Hyvän mielen leviäminen
- Vastuunkanto, osallisuus, mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään ja tulevaisuuteen
- Luottamus siihen, että konfliktit voi hoitaa niin, että elämä jatkuu (esim. nuorten kohdalla ”hölmöily ei ole maailmanloppu”)
- Yhteisön turvallisuuden lisääminen ja toimivuuden parantaminen

3. Millä perusteilla sovittelua vastustetaan?

Puhuimme myös siitä, millaista kritiikkiä sovittelua kohtaan esitetään. Näin voidaan yhtäältä tunnistaa argumentteja, jotka kannattaa ottaa jo ennalta huomioon mm. viestinnässä, kun tietoisuutta sovittelusta halutaan levittää. Työpajassa nostettiin esiin, että usein kritiikki perustuu väärille tiedoille ja käsityksille sovittelusta (ja/tai oikeusprosesseista, jotka olisivat vaihtoehtoja sovittelulle). Negatiivisia esimerkkejä ja kokemuksia yleistetään.

Toisaalta kritiikki on myös aito mahdollisuus oppia ja kehittää sovittelua niin, että mahdollisimmat monet kokisivat sen oikeudenmukaiseksi ja toimivaksi tavaksi käsitellä konflikteja. Esimerkiksi tällaisia huolia tunnistettiin:

- Pelätään sitä, että ”pelkät maallikot keskenään” hoitavat konflikteja (epäpätevyys, esim. nuorten vertaissovittelussa)
- Vallan epätasapaino
- Sovittelu voi olla uhrille haitallista
- Vastustetaan jonkin ryhmän osallistumista sovitteluun vajaanlaisena (esim. diagnoosin takia tms.)
- Jos sovitteluun määrätään, sitä vastustetaan (=vapaaehtoisuuden puute, esim. työyhteisöissä)
- Vahva tunnetason vastustus, koska ei luoteta sovittelun oikeudenmukaisuuteen (”rikollisten päähäntaputtelua”)
- Tarve saada väärintekijälle rangaistus
- Taloudelliset perusteet (etenkin tuomioistuinsovittelu, jossa asianajajakulut)
- Ei haluta menettää sitä, mitä konflikti mahdollistaa (esim. merkitykselliseksi koettu rooli)
- Tilanne on muuttunut, ei enää tarvetta sovittelulle
- Sovittelu ei kata kaikkea sitä, mikä koetaan ongelmaksi (”ei ole kyse vain tästä yhdestä jutusta”)
- Konfliktiin liittyvä häpeä aiheuttaa vastustusta

4. Mitä seuraavaksi?

Lopuksi pyysimme osallistujia kirjoittamaan paperille, mitä sovittelun edistämiseksi voitaisiin tehdä, joko yksilötasolla tai rakenteellisesti. Vastausten runsaus ja monipuolisuus innostaa ja vahvistaa toivoa siitä, että yhdessä voimme todella lisätä sovittelun merkitystä yhteiskunnassa ja tehdä siitä uuden kansalaistaidon! Lämpimät kiitokset kaikille työpajaan osallistuneille fiksuista ajatuksista!

Mitä juuri sinä aiot tai voit tehdä sovittelutaitojen yleistymisen eteen?

- sovittelusta kertominen/tiedottaminen, omassa arjessa harjoittelu
- markkinoida seurakuntiin sovittelua
- sovotella
- pitää kuunnella mitä muut puhuvat, ja pitää puhua niin, että muut jaksaa kuunnella
- kouluttaa/viestiä sovittelusta ja sen mahdollisuuksista
- voisin rakentaa kehittämis- ja tutkimushanketta, jossa demonstroidaan miten arkisia asioita ja asiantuntijakiistoja voi sovotella sekä miten voi tehdä yhteisösovittelua, kun yhteisö koostuu monesta eri organisaatiosta, vapaaehtoisista, asiakkaista ja kävijöistä
- voin pyytää ja antaa anteeksi sekä kuunnella
- voin kertoa tuttavilleni sovittelusta
- voin antaa tietoa sovittelusta sekä työssä että yksityiselämässä
- omalla esimerkillä
- koulutan, koulutan, koulutan vieden sovittelun renessanssia laajasti eteenpäin
- harjoittelen ja mallinnan sovittelevaa kieltä, kysymisen, kuuntelun ja keskustelun tapaa siellä missä toimin

- koulutan työssäni rikos- ja riita-asioiden sovittelun ohjaajana vapaaehtoisia sovittelijoita: heidän kauttaan sovittelutaidot lisääntyvät ja tietoisuus sovittelusta kasvaa sekä alueellisesti että valtakunnallisesti
- kerron sovittelusta oman työni ja vapaaehtoistyöni kautta
- koulutan sovittelijoita ja ”lobbaan” sovittelukoulutusta lapseni päiväkotiin
- kun saan listan perusteista vastustaa sovittelua, valmistaudun keskusteluun rakentavasti sovittelun vastustajien kanssa
- mainostan toimivani sovittelijana ja mitä kannattaa sanoa tai miten toimia, jotta saa tilanteen rauhoittumaan
- markkinoin ja tarjoan oikeudessa (työssäni) sovinnollista ratkaisumenettelyä asiakkaille
- puhun ystäville, tutuille ja yleisellä tasolla sovittelutoiminnasta – siitä ei tunnuta tietävän kovin paljon – ja kaikista täälläkin esiin tulleista elementeistä
- yritän omissa ympyröissä soveltaa sovittelutaitoja
- teen töitä 2. asteen ja vapaan sivistystyön koulutuksen parissa ja nyt olisi aika suunnitella ja toteuttaa jokin kansalaistaitokoulutus sovittelutaidoista. Kansansivistystä kansalaistaidoista!!
- työskennellä sovittelun parissa: kehittää sitä
- tiedottaa sovittelun mahdollisuuksista lähipiirissä
- lisätä tietoutta sovittelutoiminnasta
- voin olla rakentavasti ja dialogisesti esimerkkinä
- toimia sillanrakentaja eri sovittelutoimijoiden ja sidosryhmien välillä
- restoratiivisten asenteiden lisääminen
- jatkuva kouluttautuminen ja sovitteluintojen pitäminen
- väärän tiedon ehkäisy
- tietämättömyyden tilasta tietämisen tilaan (liittyy myös rakenteelliseen/yhteiseen)
- laajojen verkostojen hyödyntäminen tiedottamisessa
- yritän omalla esimerkillä auttaa ihmisiä keskustelemaan vaikeistakin asioista
- alan antamaan lapsilleni hyvää palautetta
- toimin alan yhteistyöprosessien edistämiseksi (sovittelun ilosanoma + käyttö eri tavoin ja viestintä)
- opiskella ja tehdä käytännössä asian eteen töitä
- olen esitellyt sovitteluparin kanssa sovittelua esim. Martta-ryhmässä ja parissa muussa ryhmässä (on tullut kysymyksiä ja saanut jakaa ideoita)
- omassa työyhteisössä uusien sovittelijoiden perehdyttäminen mm. parisovittelujen avulla
- kertoa sovittelusta mahd. monissa tilaisuuksissa
- käymme kouluissa ja eri tilaisuuksissa kertomassa (katu)sovittelusta
- asiasta kertominen ja puheeksiottaminen eri tilanteissa ja yhteyksissä
- avointa ja voimakasta kehumista, todeten kuinka hieno asia sovinto ja sovinnon tekeminen on

- lisätä erilaisuuden sietokykyä ja ymmärrystä siitä, että moninaisuus on rikkaus, mutta jokaisella on myös ”oma alue”, jossa hänet jätetään rauhaan (opettaa sitä myös muille)
- rinnakkaiseloa tarvitaan

Mitä yhteisiä ja rakenteellisia toimia olisi syytä edistää, jotta sovittelusta tulisi kansalaistaito?

- kansalaistaito takaisin kouluaineeksi ja siihen sovittelutaidot omaksi osa-alueeksi
- viestintää, lapset/nuoret/vanhemmat mukaan
- rikos- ja riita-asioiden sovittelun vuotuinen määräraha tulisi tuplata
- joissakin tietyissä alaikäisten sovitteluissa tulisi mielestäni mahdollistaa pakollinen sovittelu osana rikosprosessia
- rangaistuksesta -> seuraamuksiin -> kannustamiseen -> palkitsemiseen (vahvistetaan hyvää!)
- tietoisuuden lisääminen
- ei tarvi ihan kaikesta loukkaantua ja ”vetää hernetä nenään”
- enemmän yhteisiä kampanjoita + viestintää ns. suurelle yleisölle
- asian esille nostamista mahd. monessa eri foorumissa
- yleisen ymmärryksen lisääminen yhteiskunnassa -> viestintä, keskustelut, miksi ei dokumentti sovittelusta?/johonkin viihdeohjelmaan ujuttaminen
- ryhmätöihin (joskus/aina) sovittelijan rooli jollekin kaikilla koulutusasteilla, ryhmän sovittelijalla ei ole sitten ryhmätuotoksen tuottamisvastuuta
- jotta sovittelusta tulisi kansalaistaito, tulisi vuorovaikutus-, konflikti- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä ihmissuhdetaitoja opettaa kouluissa
- tiedon lisääminen
- resurssien lisääminen
- lisätä kouluihin tietoa sovittelusta
- lisätä sovittelukoulutuksia tasapuolisesti ympäri Suomea
- normalisoidaan sovittelu
- yleinen tietoisuus, uskallus puhua ja hakea puheeksi ottamisen areenoita niin mediassa, päättäjien keskuudessa yhteisöissä
- tarvitaan lisää tarinoita julkisuuteen sovittelusta -> tietoisuuden lisääminen
- konfliktienratkaisun mahdollisuudet ihmisille itselle – ei heti perusteta ulkopuolisia työryhmiä, ohjata tekemään ilmoitusta poliisille, sosiaalihuollolle jne vaan tarjota mahdollisuutta ratkaista yhdessä
- yleinen tietoisuus, kampanjat, tapahtumat, tarkoituksenmukaiset ja osallistavat rakennealoitteet
- lasten kanssa toimimisella uusi kulttuuri syntyy / ei kättä päälle ja halaus, vaan enemmän keskustelua yhteisöllisesti
- paljon painoa ja resursseja varhaiskasvatukseen ja koulujen suuntaan (lapsena/nuorena olisi opittava sovittelun hyödyt)
- aletaan puhua sovittelusta ja oikeudenkäynnistä tasavertaisina eli poistetaan se ihmisten kuvitelma, että vain oikeudenkäynnistä saa oikean lopputuloksen

- nuorille ja lapsille pitäisi olla mahdollisuus tutustua sovittelumenettelyyn / oppia sovittelevaa kanssakäymistä
- oikean tiedon lisääminen ja ennakkoluulojen poistaminen
- koota alan toimijoita linjoille kuten tehdäänkin
- lisätä koulutusta
- kirjoittaa kolumneja ja tietoiskuja, blogeja jne myös some eli tiktok-tili sovittelusta
- konfliktinratkaisua ja sovittelua kouluaineisiin (yhteiskuntaoppi, ET tms)
- dialogisuuskoulutusta lapsesta lähtien ja työpaikoille, oppilaitoksiin, yhteisöihin
- ”vanhemmuuskurssit” – vanhemmiksi tuleville pakolliset neuvolan tms tahon ”kasvatuskoulutus” (miten kasvattaa lasta positiivisesti)
- oppiaine peruskoulussa, joka perustuu restoratiivisiin ja dialogin vahvuuteen (tietoisuus sovittelusta samalla)
- aito läsnäolo ja kohtaaminen vuorovaikutustilanteissa
- sovittelulliset (ei välttämättä ”sovittelu”) taidot varhaiskasvatuksessa, koulussa
- sovintohenkistä kasvatusta pienestä pitäen niin kotona kuin koulussakin
- sovittelusta tulee tehdä ylpeyden aihe
- tunnetietoisuuskampanja jos maksaja löytyy

Työpaja 11 - Suomalaisen yhteiskunnan osallistaminen valtion ja saamelaisten totuus- ja sovintoprosessiin - Antti Pentikäinen, Anni-Siiri Länsman, Inka Musta ja Anne Heinola

Työpajan alkuun alustusta:

Saamen kansa on Euroopan viimeinen elossa oleva alkuperäiskansa, jonka kokema sorto lähes kolonialismin kaltaista assimilaatiota. Saamen kansa on kansa, jolla on oma kieli, uskonto, kulttuuri ja maailmankatsomus, jossa kontakti maahan, veteen, elämään on keskiössä. Tämä perinne on säilynyt assimilaatiosta huolimatta. Kansalla on edelleen vahva kokemus siitä, että on jatkuvassa taistelussa Suomen valtiota ja yhteiskuntaa vastaan, omien oikeuksiensa puolesta.

Tiivistelmä keskustelusta:

Valtionneuvosto on vuonna 2018 asettanut totuus- ja sovintokomission, jonka tehtävä on selvittää syrjintää menneisyydessä sekä nykypäivänä. Komission tehtävä on lisätä tietoisuutta ja luoda ehdotuksia asioiden parantamiseksi. Komission työskentelyn alku on ollut osin haasteellista, ja tuonut esiin sekä byrokraattisia että sisäisiä ristiriitoja. On koettu, ettei työskentely ole päässyt kunnolla käyntiin esimerkiksi kuulemisten suhteen. Komission työskentelyaika päättyy vuoden 2023 loppuun, johon tullaan hakemaan jatkoaikaa.

Totuus- ja sovintoprosessi ei voi kuitenkaan jäädä vain saamelaisten varaan. On synnytettävä vastakkainasettelun sijaan yhteinen prosessi; jossa asenteet, ilmapiiri ja yhteinen ajattelu uudistuu. On tapahduttava herääminen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin sekä asenteen muutosta. On tärkeä ymmärtää olla puhumatta toisten puolesta, vaan yhdessä ja toinen toisensa puolella.

On lisättävä tietoa, tietoisuutta. Tietoisuuden lisäämisen jälkeen on käsiteltävä molemminpuoliset häpeän kokemukset. Vasta näiden käsittelyn jälkeen mahdollistuu uudelleen ajattelu, kohtaaminen. Häpeä ja tietämättömyys estää molemminpuolisen kuulemisen.

Keskustelussa pohdittiin trauman ja historian käsittelyn merkitystä suhteessa sovintoon pääsemisessä sekä siihen sitoutumisessa.

Ellei suomalaiset käsittele historiaa, reflektoi ja uudistu, ellei saamelaiset käsittele historiaa, reflektoi ja uudistu – ei yhteinen sopimus tule syntymään totuus- ja sovintokomission tuloksena. Koetaan, ettei saamelaisten omien sisäisten asioiden käsittely ja uudistuminen todella mahdollistu, ennen kuin konflikti valtaväestön kanssa on käsitelty. Nyt tapahtuvaa trauman siirtoa sukupolvelta toiselle sekä puhumattomuuden kulttuuria on murrettava. Psykososiaalisen tuen mahdollistaminen on lisäksi oltava avainasemassa menneisyys selvitysten yhteydessä.

Keskustelussa nousi toistuvasti esiin tarve tietoisuuden lisäämiselle. Se ei kuitenkaan voi jäädä vain saamelaisten vastuulle. On suomalaisen yhteiskunnan tehtävä itse sivistää itseään, tietoa löytyy kyllä. Olisi kuitenkin pohdittava mahdollisuutta koostetulle tietopankkiaineistolle, joka olisi monikanavainen ja sisältäisi todetusti luotettavaa sekä ajantasaista tietoa. On kiinnitettävä huomiota viestinnän näkökulmasta myös tiedotusvälineiden vastuuseen tiedon välittäjänä. Keskustelussa nostettiin esiin tärkeä näkökulma myös siitä, että on tiedostettava arkipäivän tekojen merkityksellisyys, on osoitettava aitoa kiinnostuneisuutta sekä kannettava yhteinen vastuu.

Tiivistelmä:

Työpaja Suomalaisen yhteiskunnan osallistaminen valtion ja saamelaisten totuus- ja sovintoprosessiin

Työpajan keskustelu oli erittäin tärkeää, mielenkiintoista ja tunteita nostattavaa.

Siinä korostui väkevästi kansojen yhteinen historia ja molemmin puolinen tarve historiakokemusten tutkimiselle sekä menneisyys selvityksen tekemiselle. Yhteinen koettu haaste liittyi tietoisuuteen. Kokemus tarpeesta saada lisää tietoa, monikanavaisesti – toisaalta ymmärrys siitä, ettei vastuu tiedottamisesta voi olla saamelaiskansan vaan suomalaisen yhteiskunnan on kannettava itsesivistämisen vastuu.

Huolenaiheena koettiin uhka komissiotyön päättymiselle, mikäli sille ei haettaessa myönnetä jatkoaikaa tämän vuoden jälkeen.

Lopuksi, vain tiedon lisääntyminen ja häpeäkokemusten käsittely mahdollistaa kuuntelemisen, kohtaamisen ja yhteisen ymmärryksen lisääntymisen ja tämän kansojen välisen dialogin kautta, eheytyksen.

Työpaja 12 - Nuoret sovittelijoina - Angelica Slögs & Eeva Saarinen

Yläkoulun verso:

Tärkeää, että sovitellaan asiat omassa ympäristössä ja vertaisten kanssa. Silloin, kun osa tapauksista menee versoon, se vähentää opettajien työtä.

Verson kyselyjen mukaan eniten versosovitteluja on tehty fyysisistä ja sanallisista tilanteista.

Tilanteita on paljon ja Verso on hyvä lisä koulun toimintaan. Versossa sovitellaan pääsääntöisesti tasapuolisia konflikteja, missä yleensä kaksi osapuolta. Kokemus on, että joskus nuorten on helpompi puhua nuorille kuin aikuisille.

Verso-oppilaat kokivat, että on tärkeä olla puolueeton ja tasavertainen. Se, ettei ole rangaistuksen pelkoa, niin vahvistaa vielä puolueettomuutta. Kokemusta myös on siitä, että Verso-menettelyyn ei tule samat oppilaat monesti uudestaan. Haastaviksi koettiin tilanteet, jossa osapuolet eivät ole valmiita pohtimaan ratkaisuja. Useimmiten ja pääsääntöisesti kuitenkin koettiin onnistumisia.

Verso on osa koulun puuttumisen toimia eikä täten mene huoltajille tiedoksi koulun kautta.

Verso-oppilaat kertoivat lähteneensä mukaan Verso-toimintaan, koska

- on halu olla mukana hyvän ilmapiirin luomisessa ja muiden auttamisessa,
- oppii itsestään ja on helpompi puhua eri tilanteissa,
- oppii muista ihmisistä ja ihmissuhdetaitoja yleisesti.

Kysymys ja pohdintaa siitä, voisiko ja miten sopua tuoda (tai toteuttaa) myös isompaan tietoisuuteen koulussa, koska konfliktit usein ovat julkisia.

Mini-verso

Miniverossa lapset ovat keskiössä ja aikuiset mahdollistavat sovittelun. Sitoutuneet kasvattajat ovat vahvassa yhteistyössä. Kaikilla yhteisön aikuisilla on sama osaaminen ja sitoutuminen eli toiminta ei ole kiinni yksittäisistä aikuisista. Lasten kanssa ennen kaikkea mallinnetaan tilanteita, harjoitellaan sanoittamista myös kuvilla. Lapset oppivat rinnalla kulkemalla.

- jokaisella lapsella on oikeus osallistua oman asian selvittelyyn.
- työyhteisön hyvinvointi ja yhteiset toimintamallit.
- aikuisille oman toiminnan reflektointia ja taitojen käyttäminen myös omassa elämässä.

Kokemus on, että aikuisen rooli vähenee sitä mukaan miten vanhemmaksi lapsi kasvaa.

Työpaja 13 - Riita-asioiden sovittelu tuomioistuimissa, Asianajajaliiton sovittelussa ja sovittelutoimistoissa: yhtäläisyydet, erot ja työnjako - Henna Luomaranta, Henrik Elonheimo, Lasse Tirronen ja Mari Vanhanen

Rikos- ja riita-asioiden sovittelussa voidaan käsitellä kaikkia rikoksia, sekä eräitä riita-asioita (joissa mukana luonnollinen henkilö). Teoria pohjautuu restoratiiviseen oikeuteen ja menettelynä käytetään fasilitatiivista työtapaa, jossa sovittelijat auttavat asianosaisia

ratkaisemaan asiaa. Sovittelijoina toimivat koulutetut vapaaehtoissovittelijat. Toimintaa tarjotaan maksuttomasti kaikilla hyvinvointialueilla ja sitä koordinoi tällä hetkellä THL.

Tuomioistuinsovittelua käytetään Suomessa 20 käräjäoikeudessa ja 5 hovioikeudessa. Eniten sovittelussa käsitellään työriitoja, kiinteistöriitoja ja lasten asioihin liittyviä riitoja. Sovittelijatuomari ei ratkaise asiaa, vaan käyttää fasilitatiivista työtapaa, sovittelu pohjautuu intressipohjaiseen menettelyyn. Tuomioistuinsovittelusta peritään käsittelymaksu ja kukin asianosainen vastaa oman avustajansa kuluista.

Suomen Asianajajaliiton sovittelu järjestää yksityisiä sovitteluita kaupallisissa, etenkin isomman intressin riidoissa, joihin ei haluta julkista menettelyä. Sovittelijana toimii Asianajaliiton sovittelijaluetteloon merkitty, suostumuksen antanut asianajaja, jonka asianosaiset voivat valita. Sovittelu pohjautuu intressipohjaiseen menettelyyn, fasilitatiiviseen työtapaan. Asianosaiset vastaavat sovittelijan palkkiosta puoliksi, kustannukset sovitaan sovittelijan ja asianosaisten kesken riippumatta lopputuloksesta.

Työpaja 14 - Yhteyttä ennen sisältöä – toimeksiantokeskustelun merkitys työyhteisösovitteluprosessissa - Jonna Linnanahde, Ulla Sara-aho ja Harri Väisänen

- Työpajassa tutkittiin yhdessä toimeksiantokeskustelun merkitystä, vaikutusta ja sisältöä
- Työskentely tapahtui osallistavasti restoratiivisella piirityöskentelyllä (7 ryhmää n.5-6 per ryhmä)

- Mikä on merkityksellistä huomioida työyhteisösovittelun toimeksiantokeskustelussa?
- Miten ja mihin toimeksiantokeskustelu voi vaikuttaa?
- Miten näkyy infossa, erillistapaamisissa, seurannassa?
- Vaikutukset, onnistumiset ja teot
- Mitkä ovat onnistuneen toimeksiantokeskustelun merkit tilaajan ja sovittelijan näkökulmasta?

Nostot:

- Onko tilaajalla ja sovittelijalla yhteinen ymmärrys tavoitteesta ja siitä, mitä sovittelusta saattaa seurata? (osallisten voimaantuminen ja toimijuuden ottaminen)
  - Onko yritys valmis siihen?

- Rauhoitetaan toimeksianto muilta asioilta. Aikaa prosessille.
- Sovittelija on sovun puolella
- Ollaan sovittelijoina alusta asti koko prosessin ajan